

Canon deel 9: Economische geschiedenis

Economische geschiedenis gaat over de evolutie van armoede en rijkdom in de wereldeconomie. Het vakgebied bestrijkt daarmee een enorm terrein: van het marktverkeer in Mesopotamië onder Nebukadnezar tot de oorzaken van de financiële crisis in 2007–2008, en van de effecten van de Reformatie op Europees ondernemerschap tot de ontwikkeling van het stedelijk systeem in China onder de Song-dynastie. We moeten in dit overzicht selectief zijn, en proberen vooral de vraag te beantwoorden wat de ‘*new economic history*’ die zo’n vijftig jaar geleden in de VS opkwam, aan nieuwe resultaten heeft opgeleverd. Waarbij elk ‘resultaat’, zoals dat onder academici gaat, nog steeds onderwerp is van intens debat.

**JAN LUITEN
VAN ZANDEN**
Hoogleraar aan de
Universiteit Utrecht

**EWOUT
FRANKEMA**
Hoogleraar aan de
Universiteit van
Wageningen

HERMAN DE JONG
Hoogleraar aan de
Rijksuniversiteit
Groningen

1 NEW ECONOMIC HISTORY
In de jaren zestig ontstond een nieuwe manier van het beoefenen van de economische geschiedenis, die minder nadruk legde op de beschrijving van economische veranderingen, maar meer analytisch probeerde te zijn door, ten eerste, het gebruik van expliciete hypothesen ontleend aan economische theorievorming, en ten tweede – en nauw daarmee verbonden – kwantificering van de te bestuderen fenomenen (Drukker, 2003). Beide onderdelen van deze heroriëntatie van het vak hebben belangrijke vruchten afgeworpen.

Misschien is de vooruitgang die gemaakt is met het meten van economisch-historische veranderingen wel het meest spectaculair. Al in de jaren dertig begon het onderzoek naar processen van economische groei op de lange termijn aan de hand van nieuwe macro-economische concepten, zoals het nationaal inkomen en de onderdelen ervan. Auteurs als Colin Clark en Simon Kuznets, later gevolgd door Angus Maddison, begonnen de groei van de wereldeconomie vanaf de Industriële Revolutie in kaart te brengen. In tal van landen leidde dit tot studies naar de langetermijntwikkeling van inkomen en productie, door Maddison samengevoegd tot een briljante

synthese (Maddison, 2001; 2003). Dit megaproject, waar tientallen economisch historici aan gewerkt hebben, heeft geleid tot lange tijdreeksen van de economische ontwikkeling van Engeland (teruggaand tot 1086), Nederland (1347), China (1100), Japan (732) en tal van andere landen. Dit werk heeft ons beeld van economische groei voor, tijdens en na de Industriële Revolutie sterk gewijzigd, zoals bijvoorbeeld de recente update van Bolt en Van Zanden (2014) laat zien.

De reconstructie van historische nationale rekeningen is slechts één voorbeeld van nieuw kwantitatief onderzoek. De ontwikkeling van de reële lonen van ongeschoolde arbeiders is ook voor een groot aantal samenlevingen systematisch gemeten, tal van studies hebben de urbanisatiegraad en de determinanten ervan gereconstrueerd, rentestanden en kapitaalmarkten zijn geanalyseerd, prijsgegevens zijn op grote schaal verzameld om processen van marktintegratie te traceren, enzovoort. Dergelijk onderzoek is natuurlijk afhankelijk van de beschikbaarheid van kwantitatieve historische bronnen, vaak het resultaat van overheidsmaatregelen gericht op belastingheffing. Europa beschikt over een zeer rijke erfenis van dergelijke bronnen, en ook Japan, Korea en China zijn ruim bedeed, maar voor andere delen van de wereld – Afrika in het bijzonder – zijn dergelijke gegevens veel schaarser, en vaak afhankelijk van contacten met Europa. En voor al dit werk geldt natuurlijk dat er ruime onzekerheidsmarges rond de historische schattingen bestaan.

Bolt, J. en J.L. van Zanden (2014) The Maddison Project. Collaborative research on historical national accounts. *The Economic History Review*, te verschijnen.

Drukker, J.W. (2003) *De revolutie die in haar eigen staart beet: hoe de economische geschiedenis onze ideeën over economische groei veranderde*. Utrecht: Lemma.

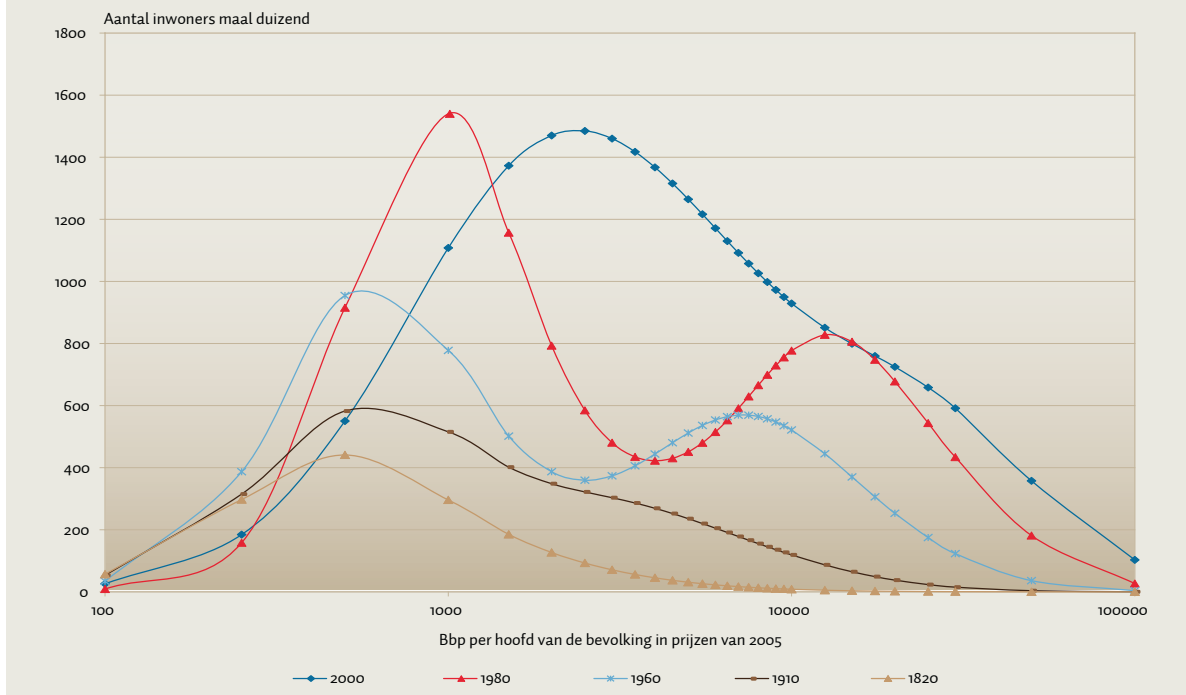
Kuznets, S. (1966) *Modern Economic Growth*. New Haven, CT: Yale University Press.

Maddison, A. (2001) *The world economy. A millennial perspective*. Parijs: OESO.

Maddison, A. (2003) *The world economy. Historical statistics*. Parijs: OESO.

Ongelijkheid van de inkomensverdeling van de wereld, 1820-2000

FIGUUR 1

2 INDUSTRIËLE REVOLUTIE ALS EEN HEEL GELEIDELIJK PROCES

In de jaren vijftig en zestig ontstond het beeld van de Industriële Revolutie als een radicale, eenmalige breuk in de economische geschiedenis, die de scheidslijn vormde tussen de stagnerende, malthusiaanse samenleving van voor 1800 en de dynamische moderne economie erna. Het nieuwe onderzoek heeft dit beeld sterk genuanceerd (Crafts, 1985). Het was al min of meer bekend dat samenlevingen in het verdere verleden (Song-China, Midden-Oosten tussen 700 en 1000, Romeinse Rijk) in staat waren geweest tot het bereiken van een relatief hoog welvaartsniveau voor delen van de bevolking, maar de Industriële Revolutie bleek bovendien veel geleidelijker te verlopen dan door auteurs als Rostow (1960) en Gerschenkron (1962) werd verondersteld. De Industriële Revolutie bleek dus niet het begin van voortgaande groei, maar de culminatie van een groeitraject dat zich al veel langer in het hele Noordzeegebied voordeed. De Vlaamse groeisput van de Late Middeleeuwen, en de Nederlandse Gouden Eeuw, waren zo gezien voorlopers van de Britse industrialisatie van de achttiende eeuw.

De meest uitgesproken versie van deze these is verwoord door De Vries en Van der Woude (1997) in hun boek over de Nederlandse economie in de Gouden Eeuw met de uitdagende titel *The first modern economy*. Daarin betogen ze niet alleen dat de Nederlandse Republiek een proces van 'moderne economische groei' op gang bracht, maar ook dat dit het gevolg was van het moderne institutionele kader dat in de Lage Landen was ontstaan. Er was sprake van een 'moderne' markteconomie met zeer goed ontwikkelde markten voor arbeid en kapitaal, resulterend in hoge lonen en lage rentestanden.

Deze factoren spelen op hun beurt ook een rol in de duiding van de Industriële Revolutie zelf. Robert Allen (2009) laat zien hoe relatieve prijzen – hoge lonen, lage steenkoolprijzen, en

meer impliciet, lage rentestanden – de opkomst van de stoomtechniek helpen verklaren. Het vertrekpunt van zijn analyse is dus een economie die al sterk geürbaniseerd was, zeer actief betrokken was bij internationale handel, en hoge lonen en daarmee hoge arbeidsproductiviteit kende. In deze context lag de keuze voor arbeidsbesparende, kapitaalintensieve technieken voor de hand. Waarom juist Engeland, of meer algemeen het Noordzeegebied, zich zodanig ontwikkelde, blijft daarbij de grote vraag.

Allen, R.C. (2009) *The British industrial revolution in global perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Crafts, N.F.R. (1985) *British economic growth during the Industrial Revolution*. Oxford: Clarendon Press.

Gerschenkron, A. (1962) *Economic backwardness in historical perspective: a book of essays*. Cambridge, MA: Belknap Press, of Harvard University Press.

Rostow, W.W. (1960) *The stages of economic growth. A non-communist manifesto*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vries, J. de, en A.M. van der Woude (1997) *The first modern economy. Success, failure, and perseverance of the Dutch economy from 1500 to 1815*. Cambridge: Cambridge University Press.

3 INSTITUTIONELE DETERMINANTEN

Was de technologische *drive* van de achttiende eeuw het resultaat van Verlichtingsdenken, zoals Mokyr (2009) heeft betoogd? Of waren het juist de specifieke instituties van dit gebied, zoals de beperkingen op de macht van de vorst die in Engeland werden geïntroduceerd met de Glorious Revolution van 1688? (North en Weingast, 1989).

Met enige overdrijving zou gesteld kunnen worden dat de 'new economic history' en het systematisch nadenken over de langetermijnonwikkeling de kiemen hebben gelegd voor het door Douglass North (1981) ontwikkelde theoretisch kader

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.

van de new institutional economics. Instituties, opgevat als de formele en informele spelregels van een samenleving, bepalen in hoge mate hoe macht verdeeld is en gecontroleerd wordt, en hoe hoog de kosten zijn van economisch verkeer. De bescherming van eigendomsrechten tegen predatie door de staat speelt hierin een belangrijke rol. Terwijl in het neomarxistische paradigma van de jaren zestig en zeventig het de basis was die de bovenbouw determineerde, lijkt het verhaal nu omgekeerd: het zijn, niet alleen bij North, maar in nog sterkere mate bij de recente voorvechters van de institutionele economie Daron Acemoglu en James Robinson (2012), de sociaal-politieke verhoudingen die de economische dynamiek verklaren. Zijn deze *inclusive* – kan de bevolking delen in macht en inkomen – dan stimuleert dit ontwikkeling, zijn deze *extractive* – buit een kleine elite de rest uit – dan wordt ontwikkeling geblokkeerd. Dit analysekader, dat zich onder economisch historici en daarbuiten in grote populariteit mag verheugen, wordt door beide auteurs gebruikt om alle denkbare gevallen van succes en falen in de wereldeconomie te duiden, van Afrika tot Qing-China.

Via de achterdeur van de instituties is het palet aan onderwerpen waar de economische geschiedenis zich mee bezighoudt enorm uitgebreid. Ging het in de jaren zestig nog vooral over investeringsquote en technologische ontwikkeling, nu is dit verbreed tot sociaal-politieke ontwikkelingen (staatsvorming, burgerschap zijn relevante onderwerpen geworden), religie (de Weber-these is aan een comeback bezig), demografie, cultuur (zoals Mokyr's Verlichting) en recht (als belangrijke bron en bewaker van instituties). Economisch historici en economen schrijven nu papers over de effecten van de Moderne Devotie of van de Mita (een systeem van gedwongen arbeid in Latijns-Amerika, gebruikt om werk in zilvermijnen te organiseren) op politieke en economische ontwikkeling, om twee willekeurige voorbeelden te geven.

Acemoglu D. en J. Robinson (2012) *Why Nations Fail. The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. New York: Crown.

Mokyr, J. (1990) *The lever of riches: technological creativity and economic progress*. New York: Oxford University Press.

North, D.C. (1981) *Structure and change in economic history*. New York: Norton.

North, D.C. en B.W. Weingast (1989) *The evolution of institutions governing public choice in seventeenth century England*. *Journal of Economic History*, 49, 803–832.

4 INSTITUTIONELE RIGIDITEIT
De belangrijkste conclusie die in veel van dit werk centraal staat, is dat instituties rigide zijn, en dat dus instituties uit het verleden het heden kunnen helpen verklaren. Het beroemdste voorbeeld van zo'n verhaal van langetermijneffecten van institutievorming is vermoedelijk de interpretatie van Acemoglu *et al.* (2001) van de oorzaken van ongelijkheid op wereldschaal. Bij de kolonisatie van grote delen van de wereld door de Europese mogendheden waren er in hun ogen twee opties: in gebieden waar vestiging voor Europeanen niet aantrekkelijk was vanwege tropische ziektes (in delen van Latijns-Amerika, Afrika en Azië) werden op exploitatie van de bevolking gerichte 'extractieve instituties' ingevoerd, met onderontwikkeling als resultaat op de lange termijn. In gebieden met een relatief gunstig vestigingsklimaat (Noord-Amerika, Australië, Nieuw-Zeeland – maar ook Argentinië, Uruguay

en Zuid-Afrika) kwamen de Europeanen wel in groten getale, en namen ze hun inclusieve instituties mee, waardoor deze gebieden zich wel voorspoedig ontwikkelden.

Momenteel is dit verhaal van *history matters* uiterst populair. Menig artikel in toptijdschriften wijst op dergelijke verbanden die zeer diepe historische wortels hebben – tot het proces van Out of Africa aan toe, dat nog steeds van invloed zou zijn op de huidige verdeling van welvaart. Maar deze vorm van historisch determinisme suggereert in zekere zin ook dat mensen en samenlevingen de gevangene zijn van hun verleden. Theoretisch is deze discussie vooral gevoerd rond het begrip 'padafhankelijkheid', het denkbeeld dat technologische en institutionele veranderingen in een samenleving mede bepaald zijn door beslissingen in het verleden, ook al zijn de omstandigheden van het verleden niet meer relevant. Paul David (1985) illustreerde de inherente lock-in-effecten aan de hand van het voorbeeld van het QWERTY-toetsenbord, dat ooit was ontwikkeld om het vastklemmen van de letters in mechanische typmachines te voorkomen, maar in het ICT-tijdperk is deze volgens velen technisch inefficiënte lettervolgorde nog steeds in gebruik. Waarom? Omdat er kosten zijn verbonden aan het gebruik van een nieuw systeem door opportuiniteitskosten en externaliteiten. Netwerkeffecten leiden tot toenemende schaalopbrengsten: hoe meer QWERTY-toetsenborden er zijn, hoe nuttiger het is om dit systeem te gebruiken. Het concept van padafhankelijkheid suggereert dat de concurrentie tussen technologieën niet noodzakelijkerwijs ertoe leidt dat de meest efficiënte (in economische, maar ook in technische zin) technologie wint. Het kan uiteindelijk leiden tot marktfalen. Rond dit QWERTY-idee is een hele huisnijverheid ontstaan van publicaties die de vooronderstellingen en uitkomsten van het idee van suboptimale padafhankelijkheid ondersteunen dan wel nuanceren. Amerikaanse historici als Alfred Chandler (2001), Nathan Rosenberg (1994) en Joel Mokyr (1990) hebben laten zien dat industrieën en technologieën zich veelal langs intern gedreven trajecten ontwikkelen, omdat kennisaccumulatie een evolutionair karakter heeft en omdat technische systemen onderling verweven zijn. Het kan mede verklaren waarom landen tijdelijk afwijkende groeipatronen laten zien. Bekend is de (niet onbetwiste) Rothbarth-Habakkuk-these, die de economische voorsprong van de Verenigde Staten op Europa verklaart uit verschillen in relatieve factorkosten. Dure arbeid en overvloed aan land en grondstoffen openden een kapitaalintensief groeipad in Noord-Amerika in de negentiende eeuw. Het Amerikaanse productiesysteem bleek niet alleen te leiden tot hogere arbeidsproductiviteit en materiële welvaart, maar ook tot snellere technologische ontwikkeling (Rosenberg, 1994).

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.

Acemoglu, D., S. Johnson en J.A. Robinson (2001) The colonial origins of comparative development: an empirical investigation. *American Economic Review*, 91(5), 1369–1401.

Chandler, A.D. (2001) *Inventing the electronic century: the epic story of the consumer and computer industries*. New York: Free Press.

David, P.A. (1985) Clio and the economics of QWERTY. *American Economic Review. Papers and Proceedings*, 75(2), 322–337.

Mokyr, J. (1990) *The lever of riches: technological creativity and economic progress*. New York: Oxford University Press.

Rosenberg, N. (1994) *Exploring the black box: technology, economics and history*. Cambridge: Cambridge University Press.

5 DE 'GREAT DIVERGENCE'

China heeft -hoe kan het ook anders- de laatste jaren ook veel aandacht getrokken. In 2000 publiceerde Pomeranz (2000) een studie over de 'Great Divergence' tussen China en West-Europa, waarin twee stellingen centraal stonden. Ten eerste betoogde hij dat China zich rond 1750 op een vergelijkbaar ontwikkelingsniveau bevond als Europa als geheel (en dat vergelijkingen vaak scheef waren getrokken omdat China als geheel vergeleken werd met Engeland, het meest dynamische deel van West-Europa). Ten tweede redeneerde hij dat de industrialisatie in Engeland niet het gevolg was van een efficiënter institutioneel kader, maar van geluk: Engeland had steenkolen op de juiste plekken (vlakbij de meest dynamische gebieden), en beschikte over een groot koloniaal rijk dat essentiële grondstoffen produceerde voor de groeiende bevolking. Bovendien werd de dynamiek van de Chinese economie onder de Qing-dynastie (1644–1911) volgens Pomeranz sterk onderschat.

Zoals het zo vaak gaat met baanbrekende, uitdagende boeken, heeft deze these vooral vruchtbaar gewerkt op onderzoek dat op vrij grote schaal de onjuistheid ervan is gaan aantonen. Het beeld dat daaruit oprijst is dat Pomeranz mogelijk gelijk had waar hij China met de 'rest' van Europa vergelijkt, maar inkomensniveaus in het Noordzeegebied lagen eigenlijk al vanaf de vijftiende eeuw ruimschoots boven die in China. Ook benadrukt het recente onderzoek vooral de institutionele verschillen tussen China en West-Europa, op vrijwel alle vlakken: van het microniveau van huishouden en familie tot het macroniveau van de staat (De Moor en Van Zanden, 2010; Van Zanden *et al.*, 2012). Er deed zich bijvoorbeeld ook een 'great divergence' voor in de capaciteit van de staat om inkomsten te genereren: terwijl Europese staten steeds effectiever werden, nam het aandeel van de Chinese staat in het nationaal inkomen op lange termijn sterk af (van, naar schatting, acht procent onder de Song naar twee à drie procent onder de Qing).

Maar deze discussie heeft ook allerlei kenmerken van de premoderne Chinese economie opgeleverd die wel degelijk preluderen op het recente 'wonder'. Zo weten we nu dat de Yangtze-delta al vroeg een heel hoge arbeidsproductiviteit en urbanisatiegraad kende, en bovendien fungeerde als de belangrijkste motor van de keizerlijke economie (Li, 1998). Een van de grote vragen is waarom deze regio (ook nu weer enorm dynamisch) onvoldoende impact op de totale Chinese economie had om het proces van stagnatie sinds de Song te keren. China kende ook een lange traditie van investeren in menselijk kapitaal, vooral om via het examensysteem door te dringen in de keizerlijke bureaucratie. Dit opende een kanaal voor opwaartse sociale mobi-

liteit, wat eveneens modern aandoet. Het marktsysteem van keizerlijk China was relatief goed ontwikkeld – mede dankzij grote investeringen in infrastructuur zoals het Grote Kanaal – en tot ongeveer 1800 was de staat relatief succesvol in het stabiliseren van graanmarkten (Shuie en Keller, 2007).

Li, B. (1998) *Agricultural development in Jiangnan, 1620–1850*. New York: St. Martin's Press.

Moor, T. de, en J.L. van Zanden (2010) Girlpower. The European marriage pattern (EMP) and labour markets in the North Sea Region in the Late Medieval and Early Modern Period. *Economic History Review*, 63(1), 1–33.

Pomeranz, K. (2000) *The great divergence. China, Europe and the making of the modern world Economy*. Princeton: Princeton University Press.

Shuie, C.H. en W. Keller (2007) Markets in China and Europe on the eve of the industrial revolution. *American Economic Review*, 97(4), 1189–1216.

Zanden, J.L. van, E. Buringh en M. Bosker (2012) The rise and decline of European parliaments, 1188–1789. *Economic History Review*, 65(3), 835–861.

6 AFRIKAANSE ONDERONTWIKKELING

De vraag waarom Afrika is achtergebleven in de ontwikkeling van de wereldeconomie heeft recent ook weer een nieuwe impuls gekregen door een aantal baanbrekende studies van economen die, met behulp van nieuwe kwantitatieve methodes, hebben getracht om de historische wortels van persistente Afrikaanse armoede bloot te leggen. We zagen al dat Acemoglu *et al.* (2001) hebben betoogd dat Afrikaanse onderontwikkeling mede is veroorzaakt door de extractieve instituties die Europeanen hebben geïntroduceerd tijdens de koloniale periode. Zij bouwen hiermee voort op een sterk neomarxistische visie in de ontwikkelingsliteratuur die vooral de negatieve kanten van het kolonialisme benadrukt. Nunn (2008) heeft de blik verschoven naar de langetermijngevolgen van de Afrikaanse slavenhandel in de prekoloniale periode, maar veronderstelt in lijn met Acemoglu *et al.*, dat de negatieve effecten nog altijd doorwerken. Easterly en Levine (1997) hebben laten zien dat er een verband is tussen etnische fragmentatie, politieke conflicten en armoede in Afrika, waarmee de oorzaken van Afrikaanse onderontwikkeling nog veel verder terug in de tijd komen te liggen.

Deze studies zijn door veel op Afrika georiënteerde sociaal en economisch historici stevig bekritiseerd. Het belangrijkste punt van kritiek, dat door Bayly (2008), Austin (2008) en Hopkins (2009) op verschillende manieren is verwoord, is dat deze studies uitsluitend gericht zijn op het ontrafelen van simplistische persistente verbanden. De statische comparatieve

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.

analyses leveren robuuste correlaties op tussen variabelen op twee verschillende punten in de tijd, maar er wordt gemakshalve over de tussenliggende tijdsperiode heen gestapt. Gareth Austin noemt dit de 'compression of history'. Als de focus eenzijdig ligt op het 'bewijzen' van historisch persistente verbanden, onder de niet bewezen aanname dat Afrika altijd armer is geweest dan de rest van de wereld, dan wordt de economische geschiedenis van Afrika de facto gereduceerd tot een verhaal van eeuwigdurende stagnatie. Dergelijk historisch determinisme staat haaks op een goed begrip van veranderingsprocessen, die in het licht van de indrukwekkende economische groei in de regio veel meer aandacht zouden moeten krijgen.

De tweede kritiek van historici is dat, juist voor het begrijpen van de koloniale erfenis in Afrika, het noodzakelijk is om de wisselwerking tussen koloniale en lokale instituties te analyseren. Door eenzijdig te kijken naar instituties die zijn geïntroduceerd door Europeanen, is de studie van Acemoglu *et al.* een schoolvoorbeeld van 'eurocentrisme'. De impliciete boodschap is immers dat Europeanen de toekomst van Afrika (en de rest van de wereld) hebben bepaald door hun keuze voor extractieve of ontwikkelingsgerichte instituties. Voor het vermogen van lokale bevolkingsgroepen om het ontwikkelingsproces te beïnvloeden – hun agency – wordt slechts 'gecontroleerd' in de regressieanalyses. Frankema en Van Waijenburg hebben laten zien dat de regressies in de studie van Nunn over de effecten van slavenhandel wel opgaan voor de late twintigste eeuw, maar niet voor eerdere periodes, waarmee de persistentie van het negatieve effect zelf betwijfeld mag worden. Daarnaast hebben zij ook aangetoond dat welvaartsontwikkelingen in Afrika in de twintigste eeuw een veel grotere dynamiek kenden dan veelal wordt verondersteld (Frankema en Van Waijenburg, 2012).

Austin, G. (2008) The 'Reversal of Fortune' Thesis and the compression of history: perspectives from African and comparative economic history. *Journal of International Development*, 20(8), 996–1027.

Bayly, C.A. (2008) Indigenous and colonial origins of comparative economic development: the case of colonial India and Africa. *Policy Research Working Papers*, 4474.

Acemoglu, D., S. Johnson en J.A. Robinson (2001) The colonial origins of comparative development: an empirical investigation. *American Economic Review*, 91(5), 1369–1401.

Easterly, W. en R. Levine (1997) Africa's growth tragedy: politics and ethnic divisions. *Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1203–1250.

Frankema, E. en M. van Waijenburg (2012) Structural impediments to African growth? New evidence from real wages in British Africa, 1880–1965. *Journal of Economic History*, 72(4), 895–926.

Hopkins, A.G. (2009) The new economic history of Africa. *Journal of African History*, 50(2), 155–177.

Nunn, N. (2008) The long-term effects of Africa's slave trades. *Quarterly Journal of Economics*, 123(1), 139–176.

CONCLUSIE

De kennis omtrent het economisch-historisch verleden is de laatste decennia enorm toegenomen. We begrijpen langetermijntoewijkingen in de wereldeconomie nu veel beter, al betekent dat allerminst dat er consensus is ontstaan over de determinerende factoren. Het kader van het onderzoek is daarbij sterk verbreed: stonden eerst de *proximate causes* van macro-economische groei centraal, nu wordt er (geïnspireerd door de institutionele economie) onderzoek gedaan naar een veel breder scala aan *ultimate causes*. Ook de conceptualisering van economische ontwikkeling is geleidelijk aan verbreed: het debat over het meten van welvaart en ontwikkeling (*beyond GDP*) heeft ook grote invloed op economisch historici. Bredere definities van welvaartsontwikkeling winnen daarbij terrein en duurzaamheidsindicatoren worden daarbij mede in de beschouwing betrokken (Van Zanden *et al.*, 2014). Het nieuwe boek van Thomas Piketty (2014) over kapitaal in de 21e eeuw is een uitstekend voorbeeld van beide trends: het geeft aan dat een langetermijnperspectief een nieuwe kijk oplevert op economische ontwikkeling, waarbij vermogensongelijkheid als belangrijke indicator voor sociale mobiliteit centraal staat.

Dat geschiedenis ertoe doet in het begrijpen van economische structuren en veranderingsprocessen, is dankzij het recente onderzoek tot een cliché geworden. Het meer historisch georiënteerde onderzoek plaatst ook grote vraagtekens bij de – vaak zwakke – correlaties die over grote tijdsperiodes gevonden worden tussen de meest uiteenlopende historische fenomenen. Economisch historici doen er goed aan terug te gaan naar de basis en de analyse van veranderingsprocessen op de lange termijn weer centraal te stellen. Als er iets is dat de naoorlogse geschiedenis heeft laten zien, dan is het wel dat instituties even veranderlijk kunnen zijn als persistent, en dat daarom de machtsverhoudingen in de wereldeconomie veel sneller aan het verschuiven zijn, dan historisch deterministische opvattingen van mondiale ongelijkheid voor mogelijk houden.

Piketty, T. (2014) *Capital in the twenty-first century*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Zanden, J.L. van, et al. (2014) *How was life? Global well-being since 1820*. Parijs: OESO.

ESB canon van de economie

Onderwijseconomie ♦ Monetaire economie ♦ Internationale en ontwikkelingseconomie

♦ Ondernemerschap ♦ Woningmarkt ♦ Innovatie ♦ Arbeidsmarkt ♦ Openbare financiën ♦ Economische Geschiedenis

♦ Pensioenen ♦ Personeel & Organisatie ♦ Financiële markten ♦ Gedrag ♦ Sociale zekerheid

♦ Marktordening ♦ Governance ♦ Ruimtelijk ♦ Groei & Conjunctuur ♦ Marketing